

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen
Kurs: UNDA23
VT 2023

Bröderna Kia

En fallstudie av beslutet att bli spion.

Författare: Albin Erlander och Anna Sjöstedt
Handledare: Johan Matz

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka och få en djupare förståelse för varför Peyman Kia började spionera för främmande makt med hjälp av sin bror Payam. Materialet består av Stockholm tingsrätts dom, förundersökningsprotokoll bestående av Peyman och Payams förhör, vittnesförhör samt ytterligare ett förhørsprotokoll inför rättegången i Svea hovrätt. Utifrån en fallstudie med kvalitativ textanalys och processpåring som analysmetod analyserades resultatet tillsammans med studiens teoretiska ramverk. Analysens resultat visade att Peyman Kia har en grandios självbild och till viss del kännetecknas av en omogen personlighet som under en längre tidsperiod kämpade med olika personliga kriser, vilket orsakade olika tankar och fantasier om hur problemen skulle lösas. Slutligen hade Peyman också tillgång till hemlig information som var värdefull för främmande makt och villiga köpare. Detta ledde till att han till slut fattade ett beslut att sälja hemliga uppgifter till främmande makt

Nyckelord: Bröderna Kia, spioner, underrättelsestudier, spionagets psykologi, spionagets orsaksförklaringar.

Antal ord: 9 922.

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Introduktion	4
1.2 Problemformulering	4
1.3 Syfte och frågeställning	5
2. Bakgrund	6
2.1 Tidigare forskning	6
2.2 Teoretiskt ramverk	7
2.2.1 Personlighet	7
2.2.1.1 Psykopati	8
2.2.1.2 Narcissism	8
2.2.1.3 Omogenhet	8
2.2.1.4 Blandade och övriga personlighetsstörningar	9
2.2.2 Kris	9
2.2.2.1 Utlösare	10
2.2.3 Möjlighet	10
2.3 Empirisk bakgrund	10
2.3.1 Dokumenten	11
3. Metod	13
3.1 Fallstudie	13
3.2 Processpåring	13
3.3 Operationalisering	14
3.4 Material	15
4. Analys	16
4.1 Personlighet	16
4.1.1 Psykopati	16
4.1.2 Narcissism	17
4.1.3 Omogenhet	19
4.1.4 Blandade och övriga personlighetsstörningar: Paranoia	20
4.1.5 Personlighet: Sammanfattning	21
4.2 Kris	21
4.2.1 Utlösare	22
4.2.3 Kris: Sammanfattning	22
4.3 Möjlighet	24
4.3.1 Möjlighet: Sammanfattning	25
5. Slutsatser	26
6. Referenslista	27

1 Inledning

1.1 Introduktion

På senare år har både Sverige och andra länder inom Europa avslöjat och gripit flera personer som har begått brottet spioneri (Säpo 2022/2023). Spionage som fenomen är alltså ingenting som har minskat under 2000-talet utan det fortsätter att utgöra hot mot staters säkerhet. I takt med att det säkerhetspolitiska läget i Europa och i Sveriges närområde kraftigt försämrats och att fler sanktioner införs mot stater, ökar också behoven av att samla in underrättelser. Säkerhetspolisen (ibid.) gör bedömningen att framför allt tre länder utgör de största säkerhetshoten mot Sverige idag, vilka är Ryssland, Kina och Iran. Staternas syften och mål med att spionera i just Sverige förklaras med att Sverige är ett land som har stor kunskap och teknik för både civila och militära ändamål (ibid.).

Denna uppsats kommer undersöka ett väldigt aktuellt spionfall i Sverige, där inte bara en utan två personer har dömts för spioneri. Dessa två bröder har i media bland annat beskrivits som ”ett av de allvarligaste spionfallen i modern tid” (Westerberg 2023) och ”värsta spionaffären någonsin i Sverige” (Cantwell 2023). Att en av bröderna dessutom under flera års tid jobbat inom svensk säkerhets- och militär underrättelsetjänst har gjort att fallet betraktas som ännu mer allvarligt och det är omöjligt att veta vilka konsekvenser brödernas agerande har haft, eller kommer att ha för Sveriges säkerhet.

1.2 Problemformulering

Spionage är ett fenomen som har existerat under en väldigt lång tid. Alla stater har alltid haft spioner, både egna och andras. Vissa personer, såsom Kim Philby, blir spioner genom att de rekryteras av utländska underrättelsetjänster, medan andra själva väljer att ta initiativet att bli spioner. Dessa så kallade ”walk-ins” kan ha flera olika motiv och anledningar till att ta steget och begå spioneri. Vissa gör det på grund av ideologiska och altruistiska skäl men det finns även spioner som drivs av ett egenintresse, som exempel kan Aldrich Ames och Robert Hanssen nämnas. Spionage är alltså ett brott som kan begås på grund av flera komplexa, mångfacetterade motivationsfaktorer som inte lämpar sig för en enkel förklaring. Tvärtom, de flesta spionfallen visar på olika motivationsfaktorer och anledningar och forskning bedrivs kontinuerligt för att försöka skapa en profil och bidra till arbetet med att identifiera faktiska och potentiella spioner. Dessa profiler syftar till att gå djupare än klassiska teorier som MICE för att förstå vilka individuella personligheter, möjligheter och omständigheter som påverkar varje persons beslut att bli en spion.

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att få en djupare förståelse i det aktuella spionfallet med Peyman Kia och undersöka varför han valde att börja spionera för främmande makt. Studien fokuserar på Peyman, men det går inte att studera händelseförloppet utan att ta hänsyn till hans bror Payam Kia som därför också kommer att diskuteras där det är relevant. Förhoppningen är att studien, inom de ramar som det teoretiska ramverket och tidigare forskning ställer upp, kommer erbjuda en inblick i ett tidsenligt spionfall i Sverige och skapa förståelse för hur en individ som jobbat inom svensk säkerhets- och militär underrättelsetjänst, kunde missbruka sitt förtroende hos Sverige och svenska myndigheter för att begå brottet spioneri. Frågeställningen lyder:

Varför tog Peyman Kia beslutet att spionera och förse främmande makt med hemlig information?

2. Bakgrund

Bakgrundsinformationen för denna studie består av tidigare forskning på förklaringsfaktorer för spionage samt uppgifter från domslutet och förundersökningen av bröderna Kias fall.

2.1 Tidigare forskning

Fenomenet spionage har varit föremål för forskning under en lång tid. Teorier har skapats för att förklara vilka motiv och förklaringar som spioner har för att begå denna typ av brott av både akademien och underrättelsetjänster. En av de tidigaste är den klassiska modellen och minnesregeln MICE, som står för pengar (“money”), ideologi, tvång (“coercion or compromise”) och spänning eller ego (“excitement or ego”) (Burkett 2013, s. 7). Det är en enkel och vanligt förekommande modell som listar de faktorer som motiverar en person att bli spion (Burkett 2013, s. 9). Var modellen har sitt ursprung är inte helt säkerställt men påstås av vissa ha sitt ursprung hos KGB (Leo D. Carl citerad i Petkus 2010, s. 99) och pengar, ideologi samt tvång har angetts som motiverande faktorer för agenter i utbildningsmaterial för underrättelseofficerare från Sovjetunionen (Flemer 1955, s. 4).

Det finns dock en del kritik bestående av att MICE är för reducerande för att förklara motivationen en spion har (Burkett 2013; Petkus 2010), vilket är fullt rimligt om denna är (som den framstår) en minnesregel för underrättelseofficerare snarare än en akademisk teori. Ett alternativ har presenterats av Burkett (2013, s. 7) i modellen RASCLS (“Reciprocation”, “Authority”, “Scarcity”, “Commitment and Consistency”, “Liking” samt “Social proof”). Denna ämnar lägga en större betoning på influensen som en handledare har över sin agent genom sex principer och påpekar vikten av övertalning för att motivera agenter till att börja spionera, samt förbättra sin prestanda i den rollen (Sheppard 2019, s. 7). Det finns även annan forskning, exempelvis den gjord av psykologen Ursula Wilder (2017a,) som kommer att diskuteras utförligare senare. Denna och annan forskning fokuserar mer på individuella psykologiska faktorer och personliga erfarenheter hos spionen snarare än MICE:s enklare motivationer och RASCLS:s fokus på influensen från handledaren.

Forskare och underrättelseofficerare fortsätter att försöka skapa en profil för en viss typ av personer som riskerar att börja spionera (Sheppard 2019, s. 8). En studie gjord av Defense Personnel Security Center (PERSEREC) (citerad i Hayes 2018, ss. 18-19) undersökte 150 amerikanska spionagefall från 1947 till 2001 för att kartlägga vilka motiv som låg bakom spionernas val. Den främsta anledningen till att de 150 personerna började spionera var pengar, men även andra faktorer presenterades som motivationer (“money”, “divided loyalties”, “disgruntlement”, “ingratiation”, “coercion”, “thrills”, “recognition”) (Hayes 2018, s. 19) kan i olika utsträckningar relativt enkelt placeras inom någon av MICE:s kategorier. Studien upptäckte också mönster av personliga störningar eller kriser som påverkade individernas beslut att begå

spioneri (ibid.). Exempel på kriser som noterades i studien var en avliden eller allvarligt sjuk nära familjemedlem eller vän, separation eller skilsmässa och så vidare.

Forskare har undersökt om spionage hänför sig mer till individuella personligheter, möjligheter och omständigheter snarare än en uppsättning generaliserade beteendeorsaker (Thompson 2013, ss. 58-59). En person skulle alltså exempelvis kunna börja spionera för att tjäna pengar men också betrakta pengarna som en symbol för ens framgång eller för att förbättra sin självkänsla (Sheppard 2019, s. 8). Spionage kan därmed beskrivas som ett brott med komplexa motivationsfaktorer som inte kan förklaras med enkla modeller (Thompson 2013, s. 58). En forskare som har presenterat en teori som betonar spionens individuella psykologi och situation är den tidigare nämnda Wilder (2017a) vars modell utgår från de tre elementen: Personlighet, kris och möjlighet. Modellen (Wilder 2017a, s. 20), likt delar av den relaterade forskningen, utgår från forskningen gjord av det så kallade Project Slammer. Det är ett forskningsprojekt som gick ut på att intervjua avslöjade spioner (Fischer 2000, s. 6), men stora delar av deras resultat är inte tillgängliga för allmänheten. Det är dock tydligt att forskningen precis som Wilders (2017a) modell indikerar har hittat vissa mönster i personlighetsdrag samt livssituationerna hos de som har valt att spionera (Schwartz 2007, s. 68; Shaw et al. 1998, s. 9; Thompson 2013). Exakt vilka faktorer (eller element som Wilder kallar dem) som inkluderas samt hur de formuleras varierar, men de har mycket gemensamt. Den resterande delen av denna litteraturöversikt kommer att utgå från denna forskning som den konkretiseras av Wilder (2017a), med vissa komplement från den relaterade forskningen.

2.2 Teoretiskt ramverk

Det teoretiska ramverk som används för denna studie tar sin utgångspunkt i Wilders ramverk bestående av personlighet, kris och möjlighet, vilka kommer att presenteras utförligare här nedan. Wilders teori kommer även att kompletteras med annan forskning, med målet att konstruera ett ramverk anpassat till fallet som studeras.

2.2.1 Personlighet

Wilder (2017a) menar som tidigare nämnt att det finns tre faktorer som förklarar varför personer med ett egenintresse börjar spionera. Den första faktorn är ”dysfunctions in the personality” och med detta menar hon att spioner ofta har patologiska personlighetsdrag och börjar spionera för att exempelvis uppnå en känsla av makt och kontroll eller för att söka spänning (Wilder 2017a, s. 20). Psykologer har konsekvent upptäckt att personlighetstyperna psykopati, narcissism, och omognad framträder hos spioner (Hayes 2018, s. 20).

2.2.1.1 Psykopati

Wilder (2017a, s. 21) skriver att psykopater ständigt söker efter risker och spänning, är dåliga på att skapa en långsiktig och strategisk planering och har istället kortsiktiga taktiska förmågor. De är samvetslösa och har en begränsad kapacitet för att känna skuld och skam (ibid.). De är ofta även manipulativa och exploaterande, samt kan finna nöje i att orsaka skada och väcka oro (Wilder 2017a, s. 22). Sanford & Arrigo (2007, ss. 3-4) gjorde en enfallsstudie om Robert Hanssen och menade att personlighetsstörningen psykopati ger en användbar ram för att förstå den typen av kriminellt beteende som Hanssen har uppvisat. Hanssen betraktade alltid sig själv som mer intelligent än sina kollegor på FBI och tyckte att hans överlägsenhet förbisågs. Han ansåg att han förtjänade beröm och erkännande för sina arbetsinsatser men upplevde ändå att han blev avvisad av sina kollegor (Sanford & Arrigo 2007, s. 17). Trots att hans spionage ledde till att ett tjugotal underrättelseagenter avslöjades och minst två av dem avrättades i Sovjetunionen, kände han ingen skuld eller ånger för sina brott utan trodde att allt var rättvist i det internationella spelet med spionage (Sanford & Arrigo 2007, s. 15). Således var det inte girighet, ideologi eller hämnd som motiverades för hans spioneri utan det var hans ego och vilja att "play the spy game better than anybody ever played it before" som var hans önskan och drivkraft (ibid.).

2.2.1.2 Narcissism

Narcissister kännetecknas av en grandios självbild som känner sig berättigade till speciella förmåner och är likgiltiga inför andras behov (Wilder 2017a, s. 25). Narcissistiska personlighetsdrag karaktäriseras också av överdriven självkärlek och självcentrering, men jämte den grandiosa självbilden har de ofta en lika bestående osäkerhet (ibid.). De har ett behov av att visa upp sina upplevda extraordinära kvalitéer. De kan bete sig väldigt annorlunda gentemot olika kategorier av människor och agera fientligt när deras upplevda grandiositet utmanas (Wilder 2017a, s. 26). Narcissister visar ofta ett mönster av att bryta mot sin organisations regler eftersom de ser sig som ovanstående dessa och förtjänta av speciella förmåner (Wilder 2017a, ss. 26-27).

2.2.1.3 Omogenhet

Hos en omogen vuxen styr fantasin över verkligheten. Omogna vuxna förväntar sig att andra ska anamma det som för dem är den självklara legitimiteten för deras personliga idéer och längtan (Wilder 2017a, ss. 27-28). De är, precis som de två andra personlighetsdragen, dåliga på att förutse långsiktiga konsekvenser men till skillnad från psykopater och narcissister är omogna vuxna dock kapabla till att känna skuld och de ångrar ofta sina impulsiva handlingar i efterhand (Wilder 2017a, s. 29). Likt narcissister kan deras fantasier om sina egna förmågor, status med mera bli förförande till den grad att de blir förbittrade gentemot en motstridig verklighet (Wilder 2017a, s. 27).

2.2.1.4 Blandade och övriga personlighetsstörningar

Det är viktigt att poängtera att skapandet av en psykologisk profil som förklarar alla spioners beteende antagligen är omöjligt. Många spioner visar de tendenser som har beskrivits inom ramen av de olika personlighetstyperna ovan, men inte alla (Wilder 2017a, s. 30). Det är också möjligt att en individ blandar ett eller flera personlighetsdrag från olika personlighetstyper, tillsammans med andra som paranoia och tvångsmässigt beteende (ibid.). Att påvisa problematiska personlighetsdrag är inte heller tillräckligt i sig för att klassificera personen som att de innehar en personlighetsstörning (ibid.). En kombination av problematiska personlighetsdrag kan, tillsammans med ramverkets resterande faktorer och i brist på balanserande, hälsosamma personlighetsdrag bidra till beslutet att bli spion (ibid.).

En annan personlighetstyp som bör nämnas i detta sammanhang är det som Wilder kallar "grandiosity". Wilder beskriver grandiositet som det fjärde viktiga personlighetsdraget i sammanhanget, men att det här även är en gemensam faktor för de tre tidigare (Wilder 2017b, s. 5). Detta beskrivs som en överdriven självbild eller självkärlek (Wilder 2017a, s. 25).

2.2.2 Kris

Wilders (2017a, s. 20) andra faktor som leder till att en person börjar spionera benämner hon som "a state of crisis", vilket innebär att om en individ upplever en akut personlig kris som resulterar i en intensiv ångest, så kan denne få uppfattningen att spioneri är ett logiskt val för att lösa problemet. Hon hävdar att även om problematiska personlighetsdrag är framträdande hos spioner så räcker det inte som förklaring till varför de börjar spionera. Spionage måste utlösas av en kris som en lösning på problemet. I en krissituation hamnar individen ofta i tankemönster som ger ett försämrat omdöme och beteende (Wilder 2017a, s. 33).

PERSEREC:s studie visade att kriser ofta föregår en persons beslut att börja spionera (Hayes 2018, s. 18). Kriserna som noterades i studien inkluderade bland annat död eller dödlig sjukdom hos en nära vän eller familjemedlem, separation eller skilsmässa, ekonomiska eller medicinska problem.

Thompson (2013, s. 61) betonade även att kriser ter sig olika för olika individer. Som exempel hade Hanssen inte råd att skicka sina barn till katolska skolor, vilket han ville eftersom han ansåg att offentliga skolor var olämpliga. Detta utlöste en kris för honom av den anledningen att han kände ett misslyckande och det slog mot hans framgång (Thompson 2013, s. 62).

2.2.2.1 Utlösare

Thompson (2013 ss. 63-64) utvecklar Wilders andra element något genom att påstå att den personliga krisen är något som spionen tenderar att kämpa med under en period, under vilken spänningen som denna orsakar byggs upp. Det som sedan får spionen att nå brytpunkten och faktiskt börja spionera är en plötslig och oftast negativ händelse som Thompson (2013, s. 63) kallar för en "trigger", eller utlösare. En utlösare kan likt den personliga krisen bestå av ekonomiska, äktenskapliga problem med flera. Det som enligt Thompson (2013, ss. 63-64) skiljer utlösaren är att den i spionens upplevelse av situationen får krisen att gå över den tröskel där den inte längre är hanterbar och inspirerar själva handlingen. Det bör understrykas att den underliggande krisen fortfarande är fundamental och är det som bygger upp trycket på individen. Även om en viss specifik utlösare kan undvikas, är det sannolikt att utfallet förr eller senare blir detsamma, bara ytterst orsakat av något annat (Thompson 2013, s. 63).

2.2.3 Möjlighet

Slutligen är Wilders (2017a, s. 20) tredje faktor "ease of opportunity". Spionen måste dels ha tillgång till sekretessbelagd information, dels hitta en person som är intresserad av informationen och villig att betala för den. Spionrekryterare är ofta professionellt utbildade för rekrytering och framställa sig som beskyddare, vilket kan vara en avgörande faktor för att motivera en utsatt person att börja spionera. Professionella underrättelseofficerare har utbildats i att upptäcka problem i en persons historia eller beteende och sedan använda psykologiska kontrolltekniker anpassade efter de sårbarheter hos den man vill rekrytera för att kunna manipulera och förmå en person att begå spioneri (Wilder 2017a, s. 34).

Individen som börjar spionera måste alltså ha möjlighet för att kunna göra det, det vill säga den behöver tillgång till information eller till en annan person som har informationen (Thompson 2013, ss. 58-59). Andra forskare lägger även en något större vikt än Wilder på hur centralt faktumet att suspekt beteende inte upptäcks eller uppmärksammas av kollegor och närstående är för den blivande spionens möjligheter att inträda i spionage (Schwartz 2007, s. 68; Shaw et al. 1998, s. 9).

2.3 Empirisk bakgrund

Bröderna Kia dömdes den 19:e januari 2023 för spioneri. Storebrodern Peyman dömdes till livstids fängelse för grovt spioneri och obehörig befattning med hemlig uppgift, Payam dömdes till 9 år och 10 månaders fängelse för grovt spioneri (Stockholms tingsrätt 2023, ss. 1, 3). De anklagades för att ha obehörigen anskaffat, befordrat och röjt information som är känslig för Sveriges säkerhet till den ryska underrättelsetjänsten GRU under en period på cirka 10 år (Stockholms tingsrätt 2023, s. 5). I förhör uppger Peyman Kia att han även har varit i kontakt med den ryska underrättelsetjänsten SVR och överlämnat information till dem (Säpo 2023, s. 8). Peyman har anskaffat informationen inom ramen för sina tjänster hos Säkerhetspolisen och

Försvarmakten, Payam uppges ha deltagit i planeringen och kontakterna med GRU, inklusive överlämning av information och mottagning av ersättning (Stockholms tingsrätt 2023, s. 5).

Peyman Kia arbetade på Säpo från september 2007 till mars 2011. Sedan arbetade han med underrättelseverksamhet hos Försvarmakten fram till mars 2014 och återvände till Säpo under perioden april 2014 till november 2015. Därefter arbetade Peyman på Livsmedelsverket fram till att han arresterades den 20:e september 2021. Payam Kia, som förutom relationen till sin bror inte har uppgetts ha någon koppling till det svenska underrättelseväsendet, togs in för polisförhör samma dag men arresterades inte förrän den 16:e november 2021.

En utredning och senare förundersökning mot Peyman Kia påbörjades efter att Säpo fick underrättelseinformation från en icke namngiven källa om att någon verksam inom den svenska underrättelse- och säkerhetstjänst hade erbjudit hemliga uppgifter till GRU (Stockholms tingsrätt 2023, s. 11).

2.3.1 Dokumenten

Peyman påstås ha obehörigen anskaffat cirka 100 dokument från underrättelse- och säkerhetstjänsterna under sina anställningar hos Säpo och Försvarmakten (Stockholms tingsrätt 2023, s. 12). Anskaffandet uppges ha skett gemensamt eller i samråd med Payam för cirka hälften av dessa dokument och tingsrätten (2023, ss. 40-41) anser det ställt utom rimligt tvivel att de röjt hälften av de anskaffade dokumenten till GRU.

Stockholms tingsrätt (2023, s. 18) bedömer att Peyman hade teknisk tillgång till alla dokument som omfattas av åtalet. Huruvida han var behörig att ta del av dokumenten bestäms ytterst av om han behövde informationen i sitt arbete. Dokumenten som omfattas av åtalet har av tingsrätten kategoriserats på en skala från de Peyman var behörig att tillgå till de som han inte var behörig till, där majoriteten faller inom den senare. Det har presenterats sekretessförbindelser, utbildningsbevis, loggrapporter, e-postmeddelanden, vittnesförhör och annat för att styrka dessa påståenden (Stockholms tingsrätt 2023, s. 16). Tingsrätten (2023, s. 47) bedömer också att Peyman i sina anställningar i säkerhets- och militära underrättelsetjänsterna förutom insikt i vilken information han är behörig till även har insikt i vilka skadeverkningar deras röjande kan ha.

Peyman Kias uttalanden i förhör stämmer inte helt med ovan beskrivning av behörighet och tillgång. Angående en transaktion kring årsskiftet 2016-2017 säger Peyman att: ”Så det här var information som jag inte alls skulle ha tillgång till egentligen. Så jag kände mig trygg med att den kan liksom inte ledas tillbaka till mig” (Säpo 2023, s. 17). Han understryker senare i förhöret att han ”var inte alls involverad i det ärendet” (Säpo 2023, s. 19). Peyman påstår också att han hade fått höra informationen från kollegor (Säpo 2023, s. 19). Han säger att han inte hade någon teknisk tillgång till ärendet och inte hade ställt några frågor om det, det hade varit ”absurt” om

han hade börjat ställa frågor (Säpo 2023, s. 19). Peyman påstår sig alltså ha känt sig skyddad i säljandet av den informationen eftersom han endast kände till den inofficiellt, för att det hade pratats om ärendet mer fritt än vad som egentligen var lämpligt.

Som del av bevisningen mot Peyman Kia presenterades en dator (den s.k. ”Lenovodatorn” i domslutet) som han har bekräftat är inköpt och ägs av honom själv (Stockholms tingsrätt 2023, s. 18). På denna dator har det hittats spår av: filer som omfattas av åtalet, filnamn som kan kopplas till när dokument som omfattas av åtalet anskaffades, katalog- och filnamn som överensstämmer med hemliga dokument från Försvarmakten, filnamn som sannolikt överensstämmer med hemliga dokument från Säpo och externa lagringsenheter, varav endast en minoritet har hittats under husrannsakingar (Stockholms tingsrätt 2023, ss. 19-22). Även bevis för att Peyman har använt sig av krypteringsprogram i mycket stor utsträckning har hittats (Stockholms tingsrätt 2023, ss. 18-19).

Peyman Kia har uppgett att han ibland hade behov av att ta med sig handlingar utanför kontoret och inte visste att det inte var tillåtet samt att han har fotograferat dokument han hade behov att ta med sig när han skulle sluta hos Försvarmakten, och att han då av misstag även fotograferat ett dokument som omfattas av åtalet (Stockholms tingsrätt 2023, s. 19). Filerna som ”kan kopplas till när dokument som omfattas av åtalet anskaffades” syftar till att filnamn har hittats som mycket starkt talar för att de skapades samma natt som det visats att Peyman Kia öppnade dokument som omfattas av åtalet (Stockholms tingsrätt 2023, s. 22). Peyman Kia uppger att han var på kontoret sent för att hans nyfödda tvillingar behövde vårdas och ville avsluta lite arbete eftersom han kanske inte skulle återvända till arbetet på ett tag (Stockholms tingsrätt 2023, s. 22). Han säger också att han samtidigt skannade sjukvårdsjournaler som han inte ville förvara i pappersform. Alla dessa förklaringar bedömdes förtjäna låg eller ingen tilltro av tingsrätten (2023, s. 19-22).

3. Metod

Detta avsnitt kommer att beskriva metoden, inklusive materialvalet och operationaliseringen för studien. Det är en fallstudie av Peyman Kias beslut att bli spion. Det är en kvalitativ, dokumentbaserad textanalys som baserat på processpåring inom det givna fallet ämnar besvara frågeställningen.

3.1 Fallstudie

Peyman Kias spionage är ett aktuellt och tillgängligt fall, som därför är lämpligt för en fallstudie. Denna har inte valts på basis av den bäst kan styrka eller försvaga legitimiteten av den tidigare forskningen och teoretiska ramverket, utan för att undersöka hur teorin kan öka förståelsen för ett, i den svenska kontexten, väldigt signifikant fall. Målet är att studera processen från vad som orsakade Peyman Kias beslut att börja spionera, till ett utfall där han säljer hemliga uppgifter.

3.2 Processpåring

Processpåring är en kvalitativ analysmetod som används för att belysa hur variabler interagerar med varandra genom kausala mekanismer eller vägar. Mer specifikt bidrar processpåring med att berätta en orsakshistoria där en orsaksvariabel kopplas till ett observerat resultat (Lamont 2015, s. 106). Fallstudier är i sin natur lämpliga för att i detalj studera de underliggande processer som länkar oberoende med beroende variabler i det givna fallet. Metoden tillåter utforskandet av de mekanismer som underbygger detta, vilket kan ge djupare förståelse och förklaring för utfallet (Lamont 2015, s. 135).

Kausala mekanismer ses i detta fall inte som individuella variabler som ligger mellan de oberoende och beroende. Snarare avses de mer generella processer eller principer som orsakar en korrelation eller association mellan dessa. I det enkla kausala sambandet $X \rightarrow Y \rightarrow Z$, syftar Y alltså inte till den kausala mekanismen som gör att X orsakar Z . Y är i det fallet en intervenerande variabel i förhållande till den oberoende variabeln X och den beroende variabeln Z . De kausala mekanismerna ämnar förklara varför och hur pilarna eller relationerna mellan alla tre bildas. De underliggande processerna är därför något mer abstrakta än variablerna i sig och kan verka tillsammans eller på varandra för att skapa kausalitet i sambandet (Mahoney 2016, s. 494).

För vår studie kommer processpåring bidra till att spåra händelseförloppet som ledde fram till att Peyman Kia började spionera, vilket blir utfallet. Ett viktigt steg i processpåring är att finna de bevis som kan koppla händelser eller beslut som den troliga orsaken till resultatet (Lamont 2015, s. 107). Här kommer studiens teoretiska ramverk och tidigare forskning bidra till en förståelse för vilka händelser och beslut som kan anses bli de orsaksmekanismer som kopplar samman en kausal variabel till ett utfall. Studiens insamlade material kommer antingen att stödja

eller motsäga en föreslagen orsaksprocess (Lamont 2015, s. 108). Materialet kommer alltså användas för att identifiera vilka potentiella orsaksmekanismer det finns stöd för.

3.3 Operationalisering

I avsnittet om tidigare forskning lyfts det fram att den klassiska modellen MICE länge använts för att förklara vad som motiverar personer att spionera. MICE som modell för motivation stöds av PERSEREC:s studie, vars statistik över spionernas motiv nära överensstämmer med kategorierna i MICE. Det lyftes dock också fram legitim kritik mot MICE och liknande modeller, som enligt många forskare reducerar de komplexa motivationer och beslutsprocesser som påverkar en blivande spion. Exempelvis består kritiken av att det ges för lite utrymme åt relationen mellan handledaren och spionen eller den senares individuella psykologi. Processpåring är därför en passande metod för att belysa hur inom ett visst fall förhållandet mellan enklare beteendeorsaker och beslutet att bli spion, vars korrelation styrks av PERSEREC, fungerar kausalt. Målet är att demonstrera denna kausalitet i Peyman Kias fall med hjälp av det teoretiska ramverket.

Det teoretiska ramverket kommer att användas som den har beskrivits tidigare i denna studie för att försöka identifiera hur de olika elementen av densamma; personlighet, kris (med utlösare) och möjlighet, verkar tillsammans och på varandra för att bidra till beslutet. Analysen kommer att med utgångspunkt i ramverkets olika delar att granska materialet för att spåra processen mellan de enklare beteendeorsakerna och utfallet: Beslutet att bli spion.

Relativt stor uppmärksamhet har getts åt uttalanden från kollegor, vänner och familj till bröderna. Även om dessa är endast en tredje parts upplevelse av händelseförloppet anses de vara viktiga underlag för analysen. Wilder (2017a, s. 20) påstår att hennes tre element även är de som behöver övervakas för att motverka eller upptäcka spionage och beskriver ganska utförligt hur de problematiska personlighetsdragen uppfattas av andra på arbetsplatsen. Annan relaterad forskning har även lyft fram vänners och kollegors misslyckande att upptäcka problematiskt beteende som en central och självständig faktor (Schwartz 2007, s. 68; Shaw et al. 1998, s. 9). Kris, som del av det teoretiska ramverket, förstås också som en personlig och upplevd kris, så i det fallet är individens egna utsagor av stor relevans, men kommer även att styrkas av andra parters vittnesmål där det passar.

Målet med denna studie är alltså att studera kausaliteten mellan enklare beteendeorsaker som pengar eller ego, och Peyman Kias beslut att bli spion, verkandes genom en kombination av de interagerande faktorerna personlighet, kris, och möjlighet som de beskrivits i det teoretiska ramverket.

3.4 Material

Det teoretiska materialet för denna studie består av tidigare forskning på området om varför individer väljer att spionera och vad som motiverar dem. Dessa studier härleds mer till psykologiska faktorer i stället för att studera spioner utifrån en uppsättning generaliserade beteendeorsaker, det vill säga studierna undersöker de individuella personligheterna, möjligheterna och omständigheterna om varför individer väljer att börja spionera.

Det empiriska materialet består av domslut, tilläggsprotokoll och förundersökningsprotokoll från broderna Kias rättsfall. Urvalet som samlats in för studien är målstyrt, studiens datamaterial samlades in med direkt hänvisning till den forskningsfrågan som ska besvaras (Bryman 2018, s. 496). Delar av det omfattande empiriska materialet har inte använts, eftersom det har lägre eller ingen relevans för frågeställningen, som exempelvis forensiska utredningar. Betydande delar av det empiriska materialet är hemligt och därför överstruket innan det tillgängliggörs för allmänheten, på grund av de känsliga ämnen som de hanterar. Det empiriska materialet är därmed, trots att det är relativt omfattande, inte komplett i många avseenden.

4. Analys

Analysen struktureras med utgångspunkt i det teoretiska ramverket, med målsättningen att utifrån dess element spåra processen som ledde till Peyman Kias beslut att börja spionera. Fokus kommer enligt problemformuleringen att ligga på Peyman, eftersom han enligt tingsrätten var den som initierade och drev händelseförloppet, men Payam kommer att diskuteras där det är relevant för händelseförloppet.

4.1 Personlighet

Analysen börjar inledningsvis med att undersöka hur Peyman Kia är som person, både i sitt yrkesliv och privatliv. Det är ett försök att identifiera potentiella problematiska personlighetsdrag som kan ha påverkat Peymans beslut att bli spion.

4.1.1 Psykopati

Det teoretiska ramverkets första problematiska personlighetstyp är psykopati, som bland annat kännetecknas av begränsad kapacitet för skuld och skam, spänningssökande samt manipulativa och sadistiska tendenser (Wilder 2017a, ss. 21-22).

Enligt Peymans hustru är Peyman en ”våldigt bra och kärleksfull pappa” (Säpo 2022b, s. 5). Han älskar henne och sina barn och engagerar sig i barnens skolgång och hennes utbildning. En omtänksam person som är tillförlitlig och trygg. Av modern beskrivs Peyman som en ärlig och fin människa, som dock inte visar känslor. Han drivs av att skapa ett bättre liv för sina barn och ge dem möjligheter att studera och få ett bättre liv (Säpo 2022b, s. 16). Brödernas mamma berättar att Peyman och Payam inte har så mycket kontakt. När deras pappa var sjuk tog Payam hand om honom, medan Peyman jobbade mycket och tog hand om sina tre barn. Enligt modern ansåg nog Payam att Peyman borde ha gjort mer för sin pappa (Säpo 2022b, ss. 9-10).

Ytterligare en person hade inget dåligt att säga om Peyman, han var en intelligent, duktig och påläst person som var ”eftertänksam” och ”återhållen på möten”. Han var ”rakryggad och korrekt, med integritet och värdighet i sitt sätt” (Säpo 2022b, s. 162). En kollega till Peyman på Försvarsmakten berättade dock att han fick känslan av att Peyman inte trivdes på jobbet. Han var inte ”driven och entusiastisk utan verkade tänka på annat” (ibid.). Vittnet förklarade det dock med att han fick tvillingar i samma period och att det kan ha berott på det.

Peyman berättade vidare att han inte tyckte det var roligt alls att spionera. Han menade att ”tillfället gör tjuven” (Säpo 2023, s. 75). Peyman hade information som han inte skulle ha och det var dessutom information som ”inte pekade ut nån”, vilket gjorde det lättare att sälja den. Wilder (2017a, s. 19) beskriver att spioner initierar en hemlig identitet när de börjar spionera och måste upprätthålla en åtskillnad mellan personens ”spion”-identitet och sitt offentliga jag.

Spionens hemliga aktiviteter får dessutom ett stort inflytande i det vardagliga livet och kräver flera ansträngningar för att hemlighålla det. För vissa individer är det spännande medan för andra är det stressigt (ibid). Utifrån det som skrivits ovan såg Peyman ingen spänning i att sälja hemliga uppgifter, han verkade inte söka efter makt och kontroll eller tycka det var roligt att spionera.

Peyman verkar alltså ha gett övervägande positiva intryck hos sina kollegor, vänner och familj. Han är professionell i sitt yrke och ser efter sin familj. Det anses att det inte finns tillräckligt med underlag för att påstå att han har psykopatiska personlighetsdrag. Samtidigt har det förekommit perioder då han har betraktats annorlunda av kollegor och familj, som de tillfällen där han beskrivs som mer distanserad. De gånger han beskrivs som mer distanserad eller oempatisk övervägs dock av de positiva beskrivningarna. Han uppger även själv att han inte gillade spionaget eller spänningen som detta orsakade, vilket också är ett karaktärsdrag associerade med psykopatiska personlighetsdrag.

4.1.2 Narcissism

Narcissistiska tendenser är inom ramverket tecken på självcentrering, upplevd rättighet till speciella förmåner eller undantag och eventuellt beteende gentemot andra som varierar baserat på deras status (Wilder 2017a, ss. 25-27).

Peymans chef på Livsmedelsverket betraktar Peyman som ”formell, artig, korrekt och sluten som person”. Chefen hade svårt att förstå varför han skulle sluta vid sin förra anställning för att börja jobba på Livsmedelsverket eftersom hon såg det som “ett steg nedåt”. Peyman förklarade det med att han med det nya jobbet hade närmare hem och lättare kunde handskas med familjelivet. Han fick saker gjorda och andra personer tyckte om honom (Säpo 2022b, ss. 216-217).

Peyman ville fortsätta göra karriär. Han ville gärna bli chef, få inflytande och kunna bestämma och tjäna bra med pengar (Säpo 2022b, s. 231). Fortsättningsvis berättar hans chef på Livsmedelsverket att Peyman i början uppfattades som ganska ”restriktiv och hög integritet, men det lättade med åren” (Säpo 2022b, s. 231). Ett annat vittne på Livsmedelsverket berättade att Peyman hade förtroendearbetstid. I början fick han gjort det han skulle trots att han inte var så mycket på arbetsplatsen (Säpo 2022b, s. 246). Men under det sista halvåret var Peyman oväntat lite på jobbet under vissa perioder. Med förtroendearbetstid brukar man jobba mer än 40 timmar per vecka och inte mindre, som Peyman gjorde. Under sommaren 2021 skulle de dessutom byta lokaler och Peyman skulle jobba med att säkra den “fysiska” säkerheten, men i stället tog han ut en lång semester (ibid.).

Peyman verkar också vara nöjd med sitt liv, han tyckte om sitt chefsjobb på Livsmedelsverket och att kunna jobba närmare sitt hem än tidigare (Säpo 2022b, ss. 65-66). Ett annat vittne menade att man inte fick några intryck från Peyman om att han skulle ha dolda avsikter. Däremot

berättade han inte så mycket om sig själv (Säpo 2022b, ss. 109-110). I sin yrkesroll på Säkerhetspolisen var han påläst, gjorde det han skulle och var högst professionell. Ett annat vittne upplevde Peyman som ”ambitiös”, social och ”närmast övertrevlig”, som att han ville framstå som en trevlig person, vilket uppfattades på gränsen till ”servil” (Säpo 2022b, s. 153).

Det är inte bara i sina affärer med GRU och SVR som Peyman har försökt tjäna pengar på information som han har tillgång till genom sitt arbete (Säpo 2022b, ss. 232-233). Det framgår av förundersökningen att han under sin tid som anställd på Livsmedelsverket har köpt ett antal domäner till hemsidor i sin mors, sin frus och sitt eget namn (ibid.). Dessa har i varierande grad namn som kan associeras till Livsmedelsverkets verksamhet, några av dem väldigt tydliga. Det antyds även att det förekom domäner associerade med myndigheten för psykologiskt försvar och enligt Peymans chef på Livsmedelsverket är dennas bildande något som han möjligen, men inte säkert, kan ha fått kännedom kring innan allmänheten, på grund av Livsmedelsverkets inblandning i det civila försvaret (ibid.). En av domänerna, kopplade till regeringens satsning på det som kallas "livsmedelsstrategin", diskuterar Peyman med en vän i ett chattrum. Han skriver att han har intervjuats som representant för Livsmedelsverket om vad som kan förbättras kring satsningen och att han då pratat mycket om kommunikation och föreslagit en gemensam webbplats. Peyman har sedan delegerat ärendet till en annan anställd på Livsmedelsverket och hans vän har tagit sig an att sköta kontakten angående försäljningen av domänen (ibid.).

Det framgår även att Peyman har kommunicerat med en vän om aktiespekulation, efter att han inom sin arbetsroll har fått informationen att en viss kemikalie ska förklaras osäker dagen innan det blev allmänt känt. De genomförde alltså spekulationsköp med aktier från företag som använder ämnet i sina produkter (Säpo 2022b, s. 234).

Peyman framstår som nästintill extremt benägen att tjäna pengar på privilegierad information som han får tillgång till i arbetet. Senare delar av analysen kommer att behandla hans upplevda ekonomiska kris, men för detta syfte kan det konstateras att försäljningen av hemliga uppgifter inte var helt unikt. Peyman Kia hade till synes en ganska bestående inställning till de uppgifter han fick kännedom om i sin arbetsroll och vilka friheter han hade att exploatera informationen.

Peyman Kia påvisar vissa tendenser som kan beskrivas som narcissistiska, kanske framförallt i sin inställning mot regler. Han framstår som ambitiös i sin karriär hos Livsmedelsverket men verkar ha missbrukat sin förtroendetid. Det finns dock även aspekter som talar mot att han är narcissist, vilket igen till viss del härstammar från att han genuint verkar bry sig om sin familj. Flytten till Livsmedelsverket (trots att den framstår som ett steg bakåt karriärmässigt) och utnyttjandet av förtroendetiden talar för detta. Ett vittne uppfattar honom som nästintill servil, men resterande verkar uppfatta honom som trevlig och professionell och mer tillbakadragen än självförhålligande i sitt beteende gentemot kollegor. Det är alltså främst i sin inställning till hur han behöver förhålla sig till regler som Peyman påvisar narcissistiska karaktärsdrag.

Det finns mot bakgrunden av ovanstående beskrivningar inte tillräckligt med underlag för att påstå att Peyman Kia bör betraktas som narcissist. Grandiositet är dock en betydande del av en narcissistisk personlighet (Wilder 2017b, s. 2). En grandios självbild, upplevd storslagenhet och överlägsenhet betraktas även av delar av forskningen som en problematisk personlighetstyp i sig. På grund av Peymans bestående vilja att tjäna illegala, eller åtminstone oortodoxa, pengar på privilegierad information, hans ambition och karriäristiska tendenser samt bristen på psykopatiska tendenser framstår grandiositet som självständig personlighetstyp som mer sannolik. Grandiositet ses dock också som en del av omogna personligheter, som kommer att behandlas i nästa stycke.

4.1.3 Omogenhet

Omogenhet karaktäriseras som tidigare nämnt av en stark och styrande fantasi och särskiljer sig främst från psykopati och narcissism i sin kapacitet till ånger och skuldkänslor (Wilder 2017a ss. 27-29).

I förhör med Säpo (2023, ss. 9, 37) finns det vissa antydanden att Peyman Kia inser att han har agerat fel och känner en viss ånger inför detta. Han påstår gråtandes att han inte klarar av att läsa det som skrivs i tidningarna om honom och att han är skyldig, men endast i röjandet av en enstaka uppgift (Säpo 2023, s. 37). Han hävdar att det var endast vid första tillfället som korrekt, skarp underrättelseinformation överlämnades och att de senare enbart överlämnade kompletta fabrikationer till de ryska underrättelsetjänsterna för att lura dem på pengar (Säpo 2023, s. 9). Om han talar sanning under det här förhöret och tingsrättens dom är korrekt är det möjligt att han är i förnekelse över i vilken utsträckning hans agerande har orsakat skada eller försatt andra i risk. Det hade då varit konsekvent med Wilders (2017a, s. 9) beskrivningar av de omogna personlighetsdragen. Peymans uttalanden kan tolkas som en oförmåga att inse omfattningen av den potentiella skadan han orsakar, eller förväntan att verkligheten ska överensstämma med hans interna världsbild (Wilder 2017a, s. 9).

Under flera års tid har Peyman arbetat inom svensk säkerhets- och militär underrättelsetjänst. Hans grundläggande uppgift har varit att arbeta för att upprätthålla Sveriges säkerhet och han har därmed haft behörighet och tillgång till flera dokument som ingår i den högsta säkerhetsskyddsklassen. Peyman har också haft full insikt i vilka skadeverkningar som hade kunnat uppstå om denna typ av informations röjts för främmande makt. Således har han missbrukat sitt förtroende hos dessa myndigheter och Sverige (Stockholm tingsrätt 2022, s. 47). Mot bakgrund av detta framstår Peymans förnekelser som tecken på att han antingen ljuger, eller är i förnekelse över sina brottsliga handlingars omfattning. Det anses osannolikt att han ljuger, mot bakgrund av Säpos undersökningar och tingsrättens granskningar, vilket får en omogen personlighetstyp att framstå som mer sannolik. Enligt Wilder (2017a, s. 29) är omogna vuxna impulsiva och har svårt för att förutse långsiktiga konsekvenser för deras förhastade beslut. Peymans erkännande att han gjort fel tyder på att han har skuldkänslor och ångrar de handlingar

han gjort, något som Wilder (ibid.) menar är förenligt med omogna vuxna eftersom dem, till skillnad från psykopater och narcissister kan ha skuld känslor och ånger.

4.1.4 Blandade och övriga personlighetsstörningar: Paranoia

Det finns fler problematiska personlighetsdrag som kan bidra till kriminellt beteende än vad som kan rymmas inom ett väldefinierat teoretiskt ramverk. Som tidigare nämnt interagerar ofta delar av tendenserna från de tidigare personlighetstyperna med andra personlighetsdrag för att utgöra en komplicerad personlighet. Denna del av analysen kommer att granska möjliga paranoida tendenser hos Peyman, som del av denna kategori av övriga personlighetsdrag.

Peyman förklarar själv i förhör att han alltid har varit vaksam mot främmande makt sedan han började jobba på Säkerhetspolisen eftersom han har förutsatt att han är kartlagd av främmande aktörer (Säpo 2022a, s. 19). Detta har även lett till att han gömmer sådant som han tycker är av värde, ifall det skulle ske ett inbrott hemma hos honom. Dessa uppgifter framkom efter att en hårddisk hade hittats bland dammsugarpåsar i hans hem (Säpo 2022a, s. 41). Fortsättningsvis berättar Peyman att han aldrig slänger papper, såsom ICA-kvitton i papperskorgar av den anledningen att han är rädd för att bli kartlagd av främmande makt. I stället brukar han spara dem till dess att han kan elda upp dem i kaminen (Säpo 2022a, s. 60). I förhör berättade Peyman att hans Lenovodator som togs i beslag i samband med en husrannsakan används för att backupa filmer, filer och personlig information utan att koppla den till internet på grund av att han är rädd för att det ska komma in ett virus i datorn och att informationen ska försvinna (Säpo 2022a, ss. 86-87). Även om informationen består av privata bilder och filmer så är Peyman försiktig eftersom han tycker all information är känslig. Det upptäcktes dessutom att Lenovodatorn hade krypteringsprogram (Stockholm tingsrätt 2022, s. 19). Peyman menar att han använde sig av dessa program för att skydda sina privata uppgifter ifall datorn någon gång skulle bli stulen. Han påstår att han genom sina anställningar inom svensk försvars- och underrättelsetjänst har fått ett hotbild mot sig och ville vara extra försiktig (ibid.). Enligt Wilder (2017a, s. 20) har spioner ofta patologiska personlighetsdrag som exempelvis vill uppnå en känsla av makt och kontroll. Andra kännetecken hos dem kan även vara paranoida eller tvångsmässiga syndrom (Wilder 2017a, s. 30).

Oavsett om Peymans beteende i detta avseende anses uppnå faktisk paranoia tyder det på att han (möjligen rätteligen) ser sig själv som betydelsefull för främmande underrättelsetjänster och en del av underrättelseverksamheten stater emellan. Det kan ses som bidragande till den potentiella, grandiosa självbilden som diskuterades tidigare.

Slutligen kände Peyman ingen oro över att han skulle bli tillfångatagen för det han hade gjort (Säpo 2023, s. 76). Den information som han överlämnade, skulle inte kunna spåras tillbaka till honom. De enheter som han använde vid tidpunkten för spioneriet oroade inte honom heller eftersom de lämnades till återvinningen för flera år sedan. Lenovodatorn som han har använt

sedan 2017 var han inte heller orolig över att de skulle hitta någon information på eftersom datorn inte användes vid den aktuella tidpunkten, så han ”kände liksom inte den oron på det sättet” (ibid.). Detta talar i viss mån mot att han faktiskt var paranoid och att hans till synes paranoida beteende som tidigare diskuterat snarare indikerar en grandios självbild, och eventuellt även en fantasi om hans spionage, associerat med omogna personlighetsdrag.

4.1.5 Personlighet: Sammanfattning

Det finns inte tillräckligt med tillgängligt underlag för att klassificera Peyman Kia som psykopat eller narcissist. Det finns däremot tecken på en grandios självbild mer allmänt på grund av inställningen han verkar ha till att kapitalisera på privilegierad information, trots sin skenbara professionalism och ambition. Möjligen påvisas även vissa paranoida tendenser, men dessa går även att redogöra för inom ramen för en grandios självbild. Det finns även vissa tecken på en omogen personlighetstyp i form av att Peyman till synes har en bild av sig själv och sina handlingar som inte stämmer överens med verkligheten.

Hur bidrar detta till en bättre förståelse av Peyman Kias beslut att bli spion? En grandios självbild och en tendens att bortse från regler och lagar medför en reduktion av de hinder eller trösklar som normalt kan få en individ att avstå från att begå ett brott. Beslutet att bli spion kan framstå som mer attraktivt för att det ger personen fördelar eller vinster som denna anser sig själv vara förtjänt av, eller för att de restriktioner som ska stoppa andra från att bli spioner inte är applicerbara på sig själv. Omogna personlighetsdrag kan samtidigt få beslutet att bli spion att framstå som mindre signifikant eller destruktivt än det faktiskt är. En intern bild av handlingen och dess konsekvenser kan tas i beaktning framför en mer verklighetstrogen version. Tillsammans kan dessa två ha påverkat Peyman att fatta sitt beslut, men inte i ett vakuum. Som del av det teoretiska ramverket krävs även en upplevd och pågående personlig kris.

4.2 Kris

Denna del av analysen undersöker vilka upplevda kriser som bidrog till Peyman Kias beslut att tillgå hemliga uppgifter och Payams beslut att bidra till försäljningen. En pågående upplevd kris är en fundamental del av det teoretiska ramverket, eftersom denna utgör det problem som spionaget ska lösa och stressen den orsakar bidrar till ett hämmat omdöme.

Som livskris kan det inledningsvis konstateras att det finns flera förklaringsfaktorer som ledde till att Peyman började spionera. Efter tingsrättens dom berättade Peyman i ett förhör att han aldrig tänkte att spionaget skulle bli något långvarigt (Säpo 2023, s. 9). Syftet var att få ersättning med “minsta möjliga insats” (ibid.). Han beskriver det själv som ”en tanke och en lösning på ett problem, syftet har varit ekonomi” (ibid.). Enligt Peyman började allt när han och hans fru fick reda på att de skulle få tvillingar och deras “ekonomiska situation förändrades helt” (Säpo 2023, ss. 9, 10). Det var vid den tidpunkten som han började tänka på att börja spionera.

Peymans berättelse överensstämmer med moderns vittnesförhör, där det framkom att Peyman och modern har ett gemensamt konto som används för att föra över pengar till varandra (Säpo 2022a, s. 313). Peyman har dock plockat ut betydligt mer pengar än vad han har satt in på kontot. Båda två bekräftar att modern har gett honom stora summor i samband med ombyggnationer av huset och poolen de skulle bygga (Säpo 2022a, s. 313; Säpo 2022b, s. 10).

Modern informerade även förhørsledarna angående att Peyman och hans fru ville flytta till Kanada, men inte kunde göra det eftersom de inte hade tillräckligt med pengar för att flytta dit (Säpo, 2022b, s. 15). Peymans chef på Livsmedelsverket berättar i förhör att veckorna innan Peyman skulle ha semester sommaren 2018 för att åka till Kanada var han väldigt stressad på grund av att han hade det ganska ”hektiskt” (Säpo 2022b, s. 219). Peyman var inte den som brukade visa att han var stressad men då syntes det tydligt på honom. Efter Kanadaresan verkade han dock må bättre. Då var han glad och jobbade på och verkade trivas med sitt liv (Säpo 2022b, s. 222). Wilder (2017b, s. 5) menar att utomstående inte nödvändigtvis lägger märke till den psykologiska stressen som en person kan uppleva, men kan uppleva att personen i fråga är föraktfull, pratar om orättvisor etcetera. I detta fall märkte dock Peymans chef av att han var märkbart stressad och att han kände att han hade mycket att göra på jobbet innan sin semester.

4.2.1 Utlösare

När Peyman och hans fru fick reda på att de skulle få tvillingar så hade de en diskussion som handlade om att de antingen skulle behöva bygga ut sitt hus eller sälja det och köpa ett större (Säpo 2023, ss. 66-67). Problemet var dock att huspriserna hade gått upp så mycket att de inte ens skulle ha råd att köpa tillbaka deras egna hus. Dessutom hade de fuktskador i badrummet som behövde repareras. Detta menade Peyman, gjorde att han blev så stressad att han började tänka och fantisera om att de skulle behöva lämna huset, att de inte skulle kunna åtgärda fuktskadan, och dessa tankar och funderingar pågick ett tag (ibid.). Peyman sade även i förhör att: ”[Spionaget] var helt och hållet en tanke, en lösning på ett problem som uppkom i samband med att min ekonomiska situation förändrades helt. (...) Det hade att göra dels med att vi skulle få tvillingar (...) “. Det framstår därmed att det var tvillingarnas födsel som agerade som själva utlösaren för den mer långtgående upplevda ekonomiska krisen.

4.2.3 Kris: Sammanfattning

Utifrån det som beskrivits ovan hade Peyman en vilja att sälja hemliga uppgifter till främmande makt. Han upplevde att han inte skulle klara av att ta hand om och försörja sin familj. Han kände även att huset de bodde i inte skulle vara tillräckligt stort och det behövde renoveras, men samtidigt skulle de inte ha råd att flytta heller.

Wilder (2017a, s. 20) menar att spioneri måste utlösas av en kris, det vill säga det är först när en person upplever en akut personlig kris som resulterar i en intensiv ångest som denne får

uppfattningen att spioneri är ett logiskt val för att lösa sitt problem. När en individ hamnar i en krissituation så börjar personer ofta tänka i mönster som ger ett försämrat omdöme och beteende (Wilder 2017a, s. 33). Detta bekräftas även av PERSEC som visade att de undersökta spionerna började spionera som en följd av en kris (Hayes 2018, s. 18). Fortsättningsvis tenderar spionen att kämpa med sin kris under en period, under vilken spänningen som denna orsakar byggs upp (Thompson 203, ss. 63-64). Till slut kommer personen att nå en brytpunkt som triggar denne till att ta det slutliga steget och faktiskt börja spionera. Det kan vara en plötslig och negativ händelse som får personen att inse att situationen inte längre är hanterbar och får den att kliva över tröskeln och begå spionage (ibid.). Tvillingarna kan vara den utlösaren som resulterade i att Peyman började spionera. Den personliga krisen gör att den utsatta individen upplever en känsla av omedelbart hot, förlorar sin förmåga att tänka logiskt och blir fixerad vid att hitta ett sätt att lösa problemet (Wilder 2017b, s. 5).

Peyman berättar om en rad jobbiga saker som ledde till att han till slut fattade ett impulsivt beslut att försöka sälja hemliga uppgifter till rysk underrättelsetjänst. Som Michalak (citerad i Sheppard 2019, s. 8) anser kan pengar vara en anledning för att en person börjar spionera, men det finns oftast flera motivationer som leder till att personen faktiskt gör det. Pengarna kan som exempel användas för att förbättra ens självkänsla eller ses som symbol på ens framgång (ibid.). Alltså är det inte nödvändigtvis pengarna i sig som motiverade spionaget, utan de kan inom ramen för exempelvis en grandios självbild representera den prestige och respekt individen känner sig berättigad till.

Det är möjligt att Peyman medvetet ljuger om sina upplevelser, eller att den ekonomiska krisen är en omedveten efterkonstruktion, men det har inte hittats något som direkt talar för det. Peymans egna uttalanden ges i detta sammanhang stor vikt, eftersom kris som element av det teoretiska ramverket syftar till en av individen upplevd kris. Hans uttalanden har även till viss del styrkts av andra inblandade. Sammanfattningsvis är det inte garanterat att han har upplevt en ekonomisk kris som den har presenterats här och att detta influerade hans beslut att bli spion, men det framstår som mer sannolikt än alternativet.

Det finns alltså en ganska komplicerad relation mellan personligheten som diskuterades i förra avsnittet och krisen som diskuterats här. Dels kan personligheten bidra till eller orsaka krisen, eller åtminstone vara det som förstärker ett för andra normalt skeende till en upplevd kris. I detta fall är det tänkbart att en grandios självbild och en fantasivärld i kontrast till verkligheten gjorde att Peyman uppfattade sin situation som en ekonomisk kris. Det är även rimligt att se personligheten som det som binder samman en upplevd kris och beslutet att bli spion. I det här fallet upplever alltså Peyman en ekonomisk kris och ser detta som ett stort problem. Det är sedan hans personlighetsdrag, inställningen till regelverk och bilden av vilka konsekvenser ett spionage kommer ha, som får beslutet att bli spion att framstå som rationellt. Troligen interagerar krisen och personligheten med varandra på båda dessa sätt, tillsammans med det tredje grundläggande

elementet av det teoretiska ramverket; vilken möjlighet personen i fråga har att få tillgång till och sälja hemlig information.

4.3 Möjlighet

Wilders (2017a, s. 20) tredje faktor för att begå spioneri är också uppfylld i fallet med Peyman Kia. Han har under sina anställningar vid Säkerhetspolisen och Försvarsmakten haft behörighet och teknisk tillgång till sekretessbelagd information som tillhört den högsta säkerhetsskyddsklassen (Stockholm tingsrätt 2022, s. 5). Tingsrätten konstaterade även att det var Peymans anskaffande av dokumenten som utgjorde startpunkten för spioneriet och han var även den som drev på brotten begångna av honom och Payam (Stockholm tingsrätt 2022, s. 47).

Peyman berättade i förhör inför rättegången att man inte tilldelas behörigheter hur som helst på Säkerhetspolisen och Försvarsmakten. Därmed menade han att han måste ha haft någon form av behörighet för att kunna öppna de dokument som åtalet avsåg (Säpo 2022a, ss. 135-136). Ett vittne som jobbar på Säkerhetspolisen menar att ”behörigheten styrs utifrån vilken tjänst man har”, vilka utbildningar man gått och vilka arbetsuppgifter man har. En person kan alltså inte själv kontrollera att denne är behörig. Medarbetaren kan således ta del av informationen rent tekniskt men det betyder inte att man är behörig att ta del av den (Säpo 2022b, s. 144). Det uppges också av en tidigare kollega till Peyman att en person som har arbetat länge med denna typ av uppgifter vet när den har kommit åt information som den egentligen inte borde ha läst, och då bör kontakta sin chef (ibid.).

På grund av sina anställningar har Peyman alltså haft möjlighet att anskaffa sig dokument som han kunnat sälja. I utredningen framkom det även uppgifter att han den 13:e mars 2014 befann sig på kontoret nattetid och öppnade flera dokument och detta var strax innan hans anställning gick ut (Stockholm tingsrätt 2022, ss. 22-23).

Enligt Peyman började spionaget med att Payam överlämnade ett brev från Peyman till den ryska ambassaden 2014 där det stod att en person som jobbade inom “Swedish intelligence security community” var villig att sälja hemliga uppgifter (Säpo 2023, ss. 12, 13-14). GRU trodde att det var ett provokationsförsök och ville att Peyman dels skulle berätta vem han var, dels lämna ut svensk underrättelseinformation om ubåtsjakten 2014, men det var information som Peyman inte hade tillgång till. Därmed ledde det inte någonvart enligt Peymans utsago. Det andra kontaktförsöket togs 2016, med avsikten att ”skicka information, ta emot en summa pengar och avsluta” till ryska SVR (Säpo 2023, s. 17). Efter att Peyman skickat informationen skrev han till SVR: “jag har skickat information utan att ens få betalt för den, vad är den här informationen värd för er?” och då svarade dem och gav ersättning (ibid.). Efter det skickade de även detaljerade beställningar med information som de ville ha, vilket gjorde att Peyman gick med på att överlämna mer information (ibid.). Peyman menade att detta pågick under ungefär ett års tid.

Peyman berättar att den första gången han tog kontakt med GRU var för att bedra den ryska underrättelsetjänsten på pengar utan att överlämna information (Säpo 2023, s. 52). Han menade att det inom underrättelsesammanhang förekommer att man betalar en person för man tror att denne har kapacitet att ge ut information (Säpo 2023, s. 8). Peyman fick med Payam på detta, och berättade för honom att det hela handlade om att försöka lura Ryssland på pengar. Peyman beskriver att Payam var orolig för vilka konsekvenser det skulle kunna bli (ibid.).

Under våren 2014 läste Peyman mycket och tog del av underrättelseinformation om Ryssland, som enligt honom berodde på ubåtsjakten och Krim (Säpo 2023, s. 16). Han berättar vidare att han har haft en ”ganska ful ovana, att försöka spara information som jag tycker är av intresse”, dvs. ”ta med sån information som jag tror kan gynna mig” (ibid.). Han påstår att de dokument som har hittats i hans ägo inte har anskaffats för att överlämnas till GRU, utan för att de dels kunde vara användbara i framtiden, dels för att han ser de som troféer; bevis på vad han har gjort och eventuellt något han senare i livet kunde visa sina barn (Säpo 2023, s. 34). Han återupprepar också att han inte överlämnade informationen han läste då, eftersom det hade varit riskfyllt att sälja information som endast ett fåtal individer hade haft tillgång till.

4.3.1 Möjlighet: Sammanfattning

Peyman Kia hade således tillgång till hemlig information och fann en möjlighet att sälja den för pengar. Vid det första kontakten med GRU, hittade han dock ingen som var intresserad av informationen och var villig att betala för den, något som tidigare forskare (Wilder 2017a, s. 20) har visat är av vikt för att någon ska bli en spion. Detta gjorde att Peyman valde att ta kontakt med SVR i stället, som såg möjligheten att rekrytera honom och få den information de ville ha. Wilder (2017a, s. 34) skriver att spionrekryterare oftast är utbildade i att upptäcka problem i en persons historia eller beteende och använder sig av psykologiska kontrolltekniker för att få en person att spionera. Enligt Peyman var han väldigt tydlig med att han ville ha pengar som ersättning för informationen, vilket ryska underrättelseofficerare kunde utnyttja för att få honom att sälja information till dem minst en gång till.

När det kommer till hur möjligheten att spionera bidrar till beslutet att bli spion är detta något enklare än för de tidigare elementen. Ju lättare tillgång en individ har till känslig och värdefull information och en intresserad köpare, desto lättare är det att bli spion. Tillgången till dessa är fundamentala för att ett spionage av detta slag (till skillnad från till exempel läckor, som inte kräver en köpare) kan genomföras. Inom det teoretiska ramverket för denna studie samverkar hur lättillgänglig möjligheten är med spionens personlighet och kris för att bidra till beslutet att bli spion. Det argumenteras tidigare för att delar av Peyman Kias personlighet och livssituation bidrog till att han såg spionage som en rimlig lösning på ett problem. Hur lättillgängliga möjligheterna var, samt hur han kunde distansera sig från brottet lite med hjälp av sin bror, bidrog antagligen med att förstärka bilden av att beslutet av att bli spion var rationellt.

5. Slutsatser

Syftet med uppsatsen har varit att undersöka och få en djupare förståelse i det aktuella svenska spionfallet med bröderna Kia och Peyman Kias beslut att sälja sekretessbelagda uppgifter till främmande makt. Detta har gjorts genom att, med förankring i tidigare forskning och studiens teoretiska ramverk, undersöka honom på ett djupare plan. Målet var att förstå hur han är som person, vilka livskriser han genomgått som föranlett spionaget samt möjligheten att ta kontakt med främmande makt och överlämna hemlig information. Studien har erbjudit en inblick i ett aktuellt spionfall i Sverige och försökt skapa en förståelse för hur en individ som jobbat inom svensk säkerhets- och underrättelsetjänst för att upprätthålla Sveriges säkerhet, kunnat överge och missbruka sitt förtroende för myndigheterna och Sverige för att begå spionage.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att Peyman Kia tillhör den kategori av spioner som spionerar för sitt egenintresse. Det finns inte tillräckligt med underlag för att klassa Peyman som psykopat eller narcissist. Möjligtvis kan han betraktas som en omogen vuxen, ha en grandios självbild med vissa paranoida tendenser. En upplevd ekonomisk kris bestående av tvillingarnas födsel, ett för litet hus och fuktskador kan ha gjort att Peyman efter ett tag fick ett försämrat omdöme och trodde att lösningen var att sälja sekretessbelagda uppgifter. De personlighetsdrag som har diskuterats i analysen kan också ha bidragit till Peymans upplevelse av sin ekonomiska kris och till att spioneri framstod som en rimlig lösning. I analysen gjordes bedömningen att en grandios självbild och en fantasivärld i kontrast till verkligheten gjorde att Peyman uppfattade sin situation som en ekonomisk kris. Beslutet att bli spion beror även på hans personlighetsdrag, exempelvis hans inställning till regelverk. För att kunna bli spion måste individen dock ha tillgång till sekretessbelagda uppgifter och hitta en person som är villig att betala för information. Peyman lyckades, med hjälp från Payam, med båda delarna och därmed kunde deras brottsliga bana påbörjas och bli bland de värsta spionerna som tillfångatagits i Sverige i modern tid.

Det finns fortfarande stater som använder sig av spioner för sina underrättelsebehov och ingenting tyder på att det kommer att minska. Bröderna Kias fall skildrar tydligt hur individer som hamnar i problem och har tillgång till hemliga uppgifter som är av intresse för främmande makt, leds in på en brottslig bana och börjar spionera för att tillfredsställa sina egna behov. I stället för att enbart utgå från modeller som MICE när man vill förklara varför en person blir en spion, borde man även se till de individuella personligheterna, omständigheterna och möjligheterna för att förstå och lära sig av spionfall och i framtiden försöka förhindra dem. Som studien har visat så kan det finnas många komplexa motivationsfaktorer som resulterar i att en person begår brottet spioneri, förklaringar som modeller såsom MICE inte fångar upp. Detta visar därmed på den fara som finns när forskare och underrättelsemyndigheter försöker skapa en enda profil över personer som skulle kunna vara mer benägna att spionera, när sanningen är att det finns flera olika anledningar som ligger bakom olika spioners val att förråda sina myndigheter och sina länder.

6. Referenslista

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber.

Burkett, R. (2013). "An Alternative Framework for Agent Recruitment - From MICE to RASCLS". *Studies in Intelligence*. Vol. 57, No. 1.

<https://www.cia.gov/resources/csi/studies-in-intelligence/volume-57-no-1/an-alternative-framework-for-agent-recruitment-from-mice-to-rascls/>

Cantwell, O. (2023). "Värsta spionaffären någonsin i Sverige". Aftonbladet. 19 januari.

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/KnPJ6M/varsta-spionaffaren-nagonsin-i-sverige> (Hämtad 2023-05-16).

Fischer, L.F. (2000). "Espionage: Why Does it Happen?" *Department of Defense and the Intelligence Community*.

<https://www.hanford.gov/files.cfm/whyhappens.pdf>

Flemer, S.W. (1955). "Soviet Intelligence Training". *CIA HISTORICAL REVIEW PROGRAM*.

<https://www.cia.gov/static/c110742e5861113a7274475098920f40/Soviet-Intelligence-Training.pdf>

Hayes, D. A. (2018). "The Trusted Insider: Motives, Behaviors, Fictions, and Digital Age Norms". *American Intelligence Journal*. Vol. 35, No. 2.

https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/pdf/26566560.pdf?refreqid=excelsior%3A90bfc2c1c151447623b90b121abf5e0a&ab_segments=&origin=&initiator=

Lamont, C. (2015). *Research Methods in International Relations*. London, Sage.

Mahoney, J. (2016) "Mechanisms, Bayesianism, and process tracing, *New Political Economy*", Vol. 21, No 5.

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/13563467.2016.1201803?needAccess=true&role=button>

Petkus, D.A. (2010). "Ethics of Human Intelligence Operations: Of MICE and Men".

International Journal of Intelligence Ethics, Vol. 1, No. 1.

<https://journals.flvc.org/ijie/article/view/83436>

Sanford, J. S. & Arrigo, B. A. (2007). "Policing and Psychopathy: The case of Robert Hanssen".

Journal of Forensic Psychology Practice, Vol. 7, No. 3.

https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1300/J158v07n03_01

Schwartz, J.M. (2007). "Exploring the mind of a spy". *The Forensic Examiner*, Vol. 16, No. 1.
<https://eds.s.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=a16ea843-6bdc-44bc-b37b-925595320285%40redis>

Shaw, E. et al. (1998) "The Insider Threat to Information Systems- The Psychology of the Dangerous Insider". Reprinted from *Security Awareness Bulletin*, No. 2-98.
<https://homes.cerias.purdue.edu/~mkr/sab.pdf>

Sheppard, J. A. (2019). "Reconsidering the Role of Motivation in HUMINT". *American Intelligence Journal*, Vol. 63, No. 1.
<https://www.jstor.org/stable/27066332>

Stockholms tingsrätt (2023). Dom 2023-01-19 i mål B 14349-21.

Säkerhetspolisen (Säpo) (2022a). Protokollbilaga A1.1 - Förhör med Peyman Kia.
Diarienummer: 0105-K004-17. 5 september.

Säkerhetspolisen (Säpo) (2022b). Protokollbilaga A3.1 - Vittnesförhör. Diarienummer:
0105-K004-17. 17 augusti.

Säkerhetspolisen (Säpo) (2022/2023). "Spionage i Sverige".
<https://www.sakerhetspolisen.se/om-sakerhetspolisen/publikationer/sakerhetspolisens-arsberattelse/sakerhetspolisen-2022-2023/sammanfattning/frammande-makts-verksamhet-i-sverige/spionage-i-sverige.html> (Hämtad 2023-05-24).

Säkerhetspolisen (Säpo) (2023). Tilläggsprotokoll 4 - kompletteringar efter tingsrättsförhandling.
Diarenummer: 0105-K004-17. 13 mars.

Thompson, Terence J. (2013). "Toward an Updated Understanding of Espionage Motivation".
International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, Vol. 27, No. 1.
<https://doi.org/10.1080/08850607.2014.842805>

Westerberg, A. (2023). "Ett av de allvarligaste spionfallen i modern tid". Dagens Nyheter. 20 januari.
<https://www.dn.se/sverige/ett-av-de-allvarligaste-spionfallen-i-modern-tid/> (Hämtad 2023-05-16).

Wilder, U. M. (2017a). "The psychology of espionage". *Studies in Intelligence*, Vol. 61, No. 2.
<https://www.cia.gov/resources/csi/studies-in-intelligence/volume-61-no-2/the-psychology-of-espionage/>

Wilder, U. M. (2017b), "The Psychology of Espionage and Leakage in the Digital Age". *Studies in Intelligence*, Vol. 61, No. 2.
<https://www.cia.gov/static/db3b29681fc4ba71b0220d16bb979ddd/Psych-of-Leaking-Espionage.pdf>